

Til læraran

Nýtt innskot í sögu undirvísingina

Heimssøga er lærubókatilfar ætlað 7.-9. flokki. *Heimssögan* er lutvíst ein týðing og lutvíst ein tillaging av svenska lærubókatilfarinum, sum kallast *Impuls*. Talan er um tríggjar bókur: *Heimssøga – Fram til 1700* til 7. flokk, *Heimssøga – Frá 1700-1900* til 8. flokk og *Heimssøga – Frá 1900 til í dag* til 9. flokk. Endamálið hevur verið at skapa eitt hugvekjandi lærugreinatilfar, sum er hóskandi til nútíðar næmingin.

Tíðarásar eru settir upp innanfyri permuna í lesibókini. Hugsanin er, at tíðarásarnir skulu geva næmingunum greiðari yvirlit yvir tey tíðarskeið, sum verða viðgjørð í bókunum – nær fara tær fram, hvussu langt tíðarbil fevna tey um, og hvar hoyra tey heima í tíðini samanborið við aðrar hendingar.

Tá ið tíðarásarnir eru settar innanfyri bókarpermuna, gerst tað lætt at venda aftur til teir av og á í undirvísingini. Nakrir av tíðarásunum lýsa neyvari týðandi øki sum til dømis ídnaðartilgongdina og menningina viðvíkjandi fólkaræði og mannarættindum.

Millum ymsu kapitlarnar í bókunum eru steðgístøð. Í hesum tema-uppsløgum verður dentur lagdur á brot úr søguni, har breiða søguskivingin verður lögð til viks, soleiðis at pláss verður at viðgera nøkur evni neyvari. Til hvørt av steðgístøðum eru arbeidssuppgávur – antin í næmingabókini ella til útskrivingar í hesi læraravegleiðingini.

Ein hugsaður framferðarháttur í sambandi við *steðgístøðini* er hesin:

1. Lærarin greiðir næmingunum frá teimum søguligu og landafrøðiligu umstøðunum, ið knýta seg at hendingunum, sum lýstar verða í steðgistaðnum.
2. Næmingarnir lesa tekstin og hyggja at myndunum.
3. Lærarin og næmingarnir kjakast um tekst og myndir.
4. Næmingarnir gera arbeidssuppgávarnar hvør sær ella í bólum.
5. Lærarin og næmingarnir gjøgnumganga og viðgera svarini upp á uppgávarnar.

Vit hava í **Heimssøguni** tikið hædd fyri fatanarligu og kensluligu menningini hjá næmingunum. Tað er greiður munur á orðingum, torleikastigi og abstraktiónsstøði millum 7. floks bókina og 9. floks bókina.

Í læraravegleiðingini eru í partinum, sum hoyrir til 9. floks bókina nakrar uppgávur, ið kallast *Nú skalt tú sleppa at royna teg sum granskari*. Ætlanin við hesum uppgávum er, at næmingarnir venja keldukritisku evni síni og venja seg at hugsa samanberandi, lýsandi og kritiskt. Við lærarans hjálp kunnu næmingarnir menna fatanina

av, hvussu ótrúliga torført tað er at koma fram til ein objektivan „*sannleika*“ og harvið fáa teir vónandi størri virðing fyri søguni og arbeiðinum hjá søgufrøðini.

Lesiætlanin

Evnini, sum viðgjörd verða í søguni, skulu menna kunnleikar, ið gera næmingarnar førar fyri at seta seg sjálvar og samtíðina inn í ein søguligan samanhag. Kritiski og lýsandi hugsanarhátturin hjá teimum skal eisini mennast. Í almennu ásetingunum fyri hvussu undirvísingin skal skipast verður denturin lagdur á luttøkuna hjá næmingunum bæði í fyriskipanini, í sjálvari undirvísingini og ikki minst í eftirmetingini.

Millum málini strevað verður eftir at røkka ganga hesi aftur: tíðartilvitska, hendinga bakgrundir og sambond, mentanararvur, strukturar, heildir, tíðarbil og hendingar. Hesi amboð økja fatan næminganna fyri øðrum samfelags- og mentanarformum, umframt førleika teirra at gera sær metingar um ymisk sløg av keldum.

Tá ið evni verða viðgjörd, liggur doyðurin á bæði politiskari og fígjarligari søgu, men eisini sosial- og mentanarlig søga, skal takast við. Søga er við til at skapa ein felags uppruna fyri menningina av samleika og tilviti. Hetta ger, at ikki bert føroysk og norðurlendsk søga, men eisini søgan hjá allari evropeisku mentanini hevur týdning.

Virðisgrundarlag og søga

Vanliga verða samfelagslig evni roknaði millum tey „virðisgrundleggjandi“ evnini. Átakið *livandi søga* vísir á leiklutin hjá skúlanum, tá ið tað snýr seg um at leggja dent á týðandi virði útfrá søguligum hendingum, t.d. við støði í *holocaust*.

„Samfelagsins virðisgrundarlag“ hevur tó víst seg at vera líka trupult at greina sum persónligu virðini – ómissiligi rætturin til lív, frælsi hjá einstaklinginum, javnrættur millum kvinnur og menn o.s.fr.

Í lesiætlanini fyri søgu stendur: „At virða er at virka fyri góðari samveru millum menniskju og fyri góðum samanspæli millum menniskju, náttúru og umhvørvi. Virðing fremur tryggjeika og trivnað, ið eru fortreytir fyri gagnligari menning. Undirvísingin skal virka fyri, at hvør einstakur næmingur verður sæddur og hoyrdur, og at hann kennir seg at hava virði og týdning, har hann er.

Førleikin at virða snýr seg í søgu um at virða tær reglur og mannagongdir, ið eru galdandi fyri tað fakliga arbeiðslagið í lærugreinini, tað veri seg ástøði, háttaløg o.tíl. Undirvísingin leggur dent á, at næmingurin skilir tær ymisku fortreytirnar, ið øll menniskju hava í lívinum, og lærir at virða tørvi og sjónarmið hjá øðrum, uttan mun til aldur, kyn, húðarlit og lívsáskoðan. Næmingurin skal eisini virða sín egna tørvi og tað náttúruutilfeingið, vit øll eru bundin at. Hann skal læra at virða tær skyldur og tey rættindi, sum fólkaræði byggir á, eins og hann skal hava virðing fyri, at ymiskar mentanir og samfeløg kunnu byggja á onnur virði enn hansara egnu.“

Meiri tíð at hugsa

Hugsanin er, at læraravegleiðingin skal vera við at víðka fatanina av tilfarinum, sum viðgjørt verður í grundbókini, og at lata næmingarnar sleppa at venja hugtaksnýtsluna, soleiðis at tey í 9. flokki hava fingið eitt nøktandi samfelagsfrøðiligt orðameingi.

Mangan verður okkara tíð lýst sum ein strongd tíð við eini yvirflóð av kunning, inntrykkum og innskotum. Vit hava tí roynt at gera uppgávur, sum lutvíst leggja upp til, at næmingarnir menna eina sjálvstøðuga tankagongd og lutvíst eggja teimum til umhugsni.

Kanningar vilja vera við, at stórir partur av teim uppgávuunum, næmingar fáa at gera nú í tíðini, eru so bundnar, at evnini til umhugsni ikki verða ment. Júst av hesi orsök hava vit sett sum mál, at arbeitt verður við uppgávum, sum ikki hava liðug svar. Tá gerast nevnliga sjónarmiðini og hugsanirnar hjá næmingunum áhugaverd at taka upp í práti.

Týðandi er tað, at tilfar og uppgávur ikki útihýsa avgerandi samanhangir fyri næmingar, sum hava málsligar trupulleikar at dragast við, ella møguliga hava drúgvvari tilgongd til innlæringstilgongdina. Tá ið tað í lesiætlanum verður mælt til, at støðið er tikið í einstaklinginum, snýr hetta seg bæði um at gjørdar verða arbeiðsuppgávur, ið hóska til hin einstaka, umframt at hin einstaki fær móguleikan at brúka tað tíð, neyðug er, til ymsu uppgávarnar. Sostatt er tað sera umráðandi at hava í huga, hvørjar uppgávur næmingurin megnar at gera og ikki minst, hvørjar vekja áhugan hjá honum,

Vit hava lagt okkum eftir, at innlæringin fer fram so líðandi; vit meta avgjört, at kunnleikamenningin ikki skal verða sum ein forðarering.

Upplegg

Undir yvirskriftini **Mál** verður fyri hvønn kapittul sær gjørt upp, hvat mett verður, at næmingurin eigur at vera førur fyri, tá ið kapittulin er lisin, umframt at innihaldið í stuttum verður lýst í kapitlinum. Undir yvirskriftini **Uppgávur** er stutt frágreiðing um ymsu arbeiðsuppgávarnar. **Bókmentalistin** vísir á dømi um yrkis- og fagurbókmentalian ískoytislesnað til ymsu tíðarskeiðini.

Fleiri av uppgávuunum eru valdar, tí tær skulu vera næmingunum viðkomandi – gjøgnum at teir fáa samband millum tankar og kenslur í innlæringini. Uppgávarnar skulu í longdini bæði stuðla upp undir viðgerðini av søguligum fakta og gera tey lættari at minnast. Fakta skal broytast til kunnleika, sum førir víðari til nýggjar spurningar, viðhvørt uttan liðug svar!

Hetta arbeiðið kunnu næmingarnir antin gera einsæris ella í smærri bólkum, sum kunnu setast saman á ymsan hátt, t.d. so næmingar eru saman, sum eru ymiskt fyri fakliga, ella sum eru líka fyri fakliga, ella fyri at fremja samstarv næminganna millum.

Einstaklingagering

Sjálvandi mugu allir næmingar ogna sær eitt nøktandi faktastøði fyri at kunna arbeiða víðari við fordjúpani uppgávum og fáa fatan av og

gerast trúgvur við tilfarið. Men hvørjir næmingar skulu gera hvørjar uppgávur? Her hevur tað stóran týðning, hvussu hugurin stendur hjá næmingunum. Sannlíkt er, at innihaldið í kapitlinum og uppgávnar til aktuella partin verða fataðar ymiskt – frá at vera lættar og keðiligar, til at vera truplar, men stuttligar. Tað er ymiskt, hvussu langa tíð hvør einstakur næmingur skal brúka at læra fakta, og hvør einstakur má sleppa at royna ymsu arbeiðshættirnar. Tað er hinvegin týðningarmikið, at øll sleppa at royna seg við ymsum uppgávum, eisini teir næmingarnir, sum brúka longri tíð. Hinvegin nýtast allir næmingar ikki at gera nett tær somu uppgávnar ella akkurát líka nógvur.

Eftirmeting og støðumet

Innlæringsstílgingin hjá einstaka næminginum hevur týðning, tá ið eftirmetast skal. Tað er okkara vón, at hvør kapittul sær skal hava so nógvur ymiskar og vælskipaðar arbeiðsuppgávur, at stundir verða til eygleiðing og vegleiðing, meðan arbeitt verður. Soleiðis fæst eisini høvi at kannar, um málini verða rokkin.

Vónandi eru arbeiðshættir, ið geva næmingum, sum ikki eru so sterkir málsliga, møguleika at vísa kunnleikar sínar. Tað er týðningarmikið at næmingar, sum eru ymsir til førleika, fáa høvi at brúka evni síni!

Lesiætlanin sigur soleiðis um eftirmeting: „Einstaki næmingurin skal ávegis og javnan í undirvísingargongdini eftirmetast við støði í fakliga avrikinum í lærugreinini, so næmingurin fær eina greiða meting av fakligu støðuni hjá sær í mun til ásettu málini, og hvat hann skal arbeiða við, um málini ikki eru rokkin. Eftirmetingarnar kunnu vera av ymiskum slagi, t.d. støðumeting, testir munnlig upplegg og skrivligar royndir. Í eftirmetingini av einstaka næminginum skal eisini tilskilast, hvussu fakliga arbeiðslagið og arbeiðssemið hjá næminginum eru, bæði viðvíkjandi einsæris avriki og avriki í bólki. Eftirmetingin skal eisini fevna um eina vegleiðing til einstaka næmingin um, hvussu og hvat arbeiðast skal við í lærugreinini fyri at lúka málini. Eftirmetingarnar skulu skjalfestast skrivliga.

Einstaki skúlin ger skrivligar reglur fyri, nær og hvussu eftirmetingarnar verða framdar, og hvussu eftirmetingarnar verða latnar næmingunum.“